

Premi Carles Rahola d'assaig 2024

Pòrtic

Salvador Sabrià

L'escriptori de la Seu

La recerca de l'avi desaparegut el 36



Salvador Sabrià Pau

L'escriptori de la Seu

La recerca de l'avi desaparegut el 36

Premi Carles Rahola d'assaig 2024



Un jurat format per Francesc-Marc Álvaro, Mita Casacuberta, Míriam Díez-Bosch, Josep Lluch i Joaquim Maria Puigvert ha concedit a aquesta obra el 45è premi Carles Rahola d'assaig.

Primera edició: setembre del 2024

© Salvador Sabrià Pau, 2024

© Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell, Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer i Ministerio de Cultura per les citacions que s'inclouen en el text.

L'Editorial Pòrtic agraeix la col·laboració de l'Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell.



Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

La foto de la pàgina 36 procedeix de l'Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell (ACAU), fons La Maravilla (fotografia: Francesc Portella Moles). El document de la pàgina 72 procedeix de l'Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell, Jutjat de Primera Instància i Instrucció de la Seu d'Urgell, Registre Civil, expedients de defunció, any 1939.

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions, SLU, Pòrtic

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

ISBN: 978-84-9809-579-1

DIPÒSIT LEGAL: B. 15.283-2024

Fotocomposició: Grup62



La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.

La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement. A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

ÍNDIX

L'escriptori	11
Memòries i pomades	15
La recerca obsessiva	20
La cita del notari	23
Un jove historiador	27
Una foto sense identificar	32
Ciutat de religiosos i militars	38
Uns sumaris fora de lloc	42
Anarquisme i dictadures	44
El regidor festiu i catalanista	49
La Fonda Cadí	58
Certificar una mort sense cadàver	68
La fàbrica cremada	73
L'arxiu andorrà	77
L'enterraments	86
La denúncia	93
Ciutat sense llei	97
Pagar les exhumacions	102
La bala del carrabiner	109
Cas arxivat	112
Clima de terror	117

Justícia perseguida	120
El guardià del microfilm	122
L'home de la llibreta	128
La Leona	131
Les caixes del banc	140
Demostrar la defunció	145
Recuperar els béns	148
El primer debat	152
El mossèn, el general i el comte	156
L'esquela	163
Països Catalans i censura	175
El funeral	178
Vides creuades	180
Un regidor sentenciat	185
«De mujer a mujer»	190
L'alcalde desconegut	196
De Cambó a Escorza	201
L'últim passeig	210
L'home que sí que va existir	215
Epíleg	219
La darrera esperança	222
<i>Bibliografia i fonts</i>	227
<i>Agraïments</i>	231
<i>Notes</i>	233

L'ESCRITORI

Quan entres a casa, el primer que veus és un moble escriptori antic, d'aquells amb quatre calaixos a la dreta i un espai per posar les cames al costat, sota la part de la taula. Però la seva principal característica és que la zona estrictament dedicada a escriure es pot tancar amb una persiana ondulada també de fusta. No és només un objecte de decoració. Continua sent útil, tot i que ja no té l'ús pel qual el meu avi el va regalar al meu pare —tots dos es deien Jaume Sabrià— ara farà quasi un centenar d'anys, el dia de Reis del 1936, a la Seu d'Urgell. Va ser el seu darrer regal.

Uns mesos després, per motius que encara es desconeixen, un grup de milicians van matar l'avi i vint-i-dues persones més a l'interior del cementiri local. Era el 10 d'octubre de 1936. No hi havia hagut combats en aquella ciutat, ni aixecament militar violent, tot i tenir-hi un regiment en actiu. Ni tampoc cap rebuig armat contra els que des del primer moment es van oposar al cop d'estat de Franco. Aquells fets luctuosos van ser amagats i negats sempre pels seus autors, que a més asseguraven als familiars dels assassinats que estaven vius i els havien traslladat a Lleida per interrogar-los. Un any més tard, el 1937, es va saber oficial-

ment part de la veritat. Es va fer un judici, es van exhumar els cadàvers i en van aparèixer vint-i-dos. Faltava el de l'avi. No hi havia dubtes que ell formava part del grup d'afusellats. El cadàver hauria hagut de ser fàcil de trobar a la rasa oberta, al cementiri clandestí, perquè l'home estava considerat el més alt del poble. Però mai el van localitzar, malgrat que totes les informacions facilitades als jutges que van permetre trobar les fosses clandestines l'incloïen entre els ajusticiats.

Poc després d'aquelles matances, el meu pare i la seva mare van haver de fugir de la Seu per preservar la vida. La meva àvia, Josefa Bellera, i dues de les seves germanes, amb els respectius fills, van optar, en el primer moment, per anar a Sant Adrià de Besòs. Hi residia una altra germana Bellera, casada amb un polític republicà, i van pensar que hi estarien més segures mentre no canviessin les coses a la ciutat pirinenca.

La Josefa i el petit Jaume van estar de molt mala sort perquè unes setmanes després, i a causa precisament de les morts de finals d'octubre, hi va haver moltes tensions entre el govern local de la Seu i el de la Generalitat, que es van saldar amb la fi de la violència a la ciutat alt-urgellenca. La viuda i el fill encara van tornar una altra vegada a la Seu. Va ser un nou cop, perquè es van trobar que els activistes de la CNT havien ocupat el local de la Fonda Cadí, que havia sigut alhora casa seva i el seu negoci familiar.

Encara no sé com, a aquestes altures de la pel·lícula, la desgraciada parella va poder salvar els mobles de la fonda, literalment. Amb l'ajuda d'uns amics d'Anserall, la família Altimir, van guardar tot el mobiliari prop del seu mas, quasi a l'entrada d'Andorra. Però, pel que es veu, els milicians no n'havien tingut prou i més endavant van voler que-

dar-se també aquells béns. Afortunadament, els amics que els acollien se'n van assabentar i per evitar l'espoli van enterrar tots els objectes dels perseguits en uns terrenys d'aquella masia. Els mobles s'hi van estar fins que la desgraciada i mínima família va poder tornar de l'exili acabada la guerra.

La Josefa, una dona de caràcter, inculta però molt llesta, va fer tot el possible perquè el seu fill estudiés medicina, malgrat totes les adversitats. I ell ho va fer sempre utilitzant el pupitre, un dels mobles que s'havien salvat amagats a Anserall. El pare va mantenir al seu costat l'escriptori tota la vida. Va formar part del mobiliari del seu matrimoni amb la farmacèutica que seria la meua mare i alguns dels seus set fills el van utilitzar també per estudiar.

Però amb el temps, el moble va anar quedant arraconat. Fins que, quan vaig fer quaranta anys, el pare me'l va regalar. Era l'únic dels germans que hi havia mostrat interès des que havia quedat arraconat en una oficina de la farmàcia. El vaig restaurar i des de llavors presideix l'entrada de casa. I també des d'aquell moment es va convertir en un recordatori diari d'un drama i un misteri que hauria d'intentar aclarir.

Com a periodista, he passat dos terços de la meua vida intentant explicar fets des dels diaris, i potser ja va sent hora de posar llum en un dels episodis més foscos dels meus orígens familiars. Fins ara m'havia faltat un dels elements més importants per poder-ho intentar: el temps. Quatre fills fruit de dos matrimonis i una feina obsessiva i massa sovint sense límits horaris es menjaven totes les hores. Amb la canalla gran, deslliurat del periodisme diari perquè em vaig veure afectat pel tsunami d'acomiadaments a la premsa escrita dels últims anys, i amb el cap clar, la

crida de l'escriptori es va fer més intensa. Havia arribat el moment d'intentar esbrinar la part desconeguda de la història del meu passat.



El darrer regal de Jaume Sabrià Roca al seu fill.